

Kiiv, Verbivka och Krim några dagar i juli 2006.

Av Karl-Erik Tysk

Årets första gruppresa till Gammalsvenskby börjar på Arlanda, där sjutton förväntansfulla personer dyker upp och checkar in för en första flygtur till Tallinn. Det är Svenska Odlingens Vänner (SOV) som under befäl av Monica Ahlström skall göra bekantskap med ännu ett estlandssvenskt utflyktsmål. De som kommer redan i Stockholm är förutom Monica, Sven Salin, Kerstin Hammarin, Lars Grundström, John-Evert och Ina Hamberg, Ulla och Bertil Björk, Bertil Hamberg och Kerstin Larsson, Mattias Reinholdson, Karl-Olof Hinas och Lena Palmgren, Gunnel Fasth-Jugren och Claes Sandström, Tage Brolin och undertecknad.

Ytterligare nio deltagare ansluter i Tallinn, en del från Finland och andra från Estland, Marianne och Leif Blomqvist, Carita Rosenberg-Wolff, Johanna Söderblom, Ingrid och Jan Eriksson, Elna Siimberg, Toomas Jööger och Lars Rönberg.

Innan dess har Tage Brolin och jag hunnit ta en taxi in till centrum för att äta lunch i denna bedärmande vackra huvudstad, som man knappast kan äta sig mätt på.

Vi anländer till Borispol, Kiivs flygplats och lyckas genast få tag i en man som kan fixa transport in till hotellet. Det blir en minibuss och några taxibilar. Det hela går ganska smärtfritt och man lovar också att hämta oss vid hotellet i morgon klockan nio, när vi skall göra en utflykt.

Jag frågar min taxichaufför hur det står till i politiken. Fortfarande har inte Ukraina fått någon ny premiärminister, även om det nu börjar luta kraftigt åt att det blir presidenten Viktor Jusjtjenkos gamle rival Viktor Janukovitj som kommer att få den posten, sedan socialisten Moroz övergivit den orangea sidan.

Incheckningen på hotellet Ukraina vid Självständighetsplatsen är som vanligt något omständlig, men så småningom har alla fått sina rum och vi kan bestämma en tid, då vi skall träffas för att äta en gemensam middag. Nycklarna måste vi hämta hos nyckelpigorna på de aktuella våningarna. Visst kunde rummen vara litet mer inbjudande, men jag är numera så van vid dem att jag knappt märker det.

Folkvimlet på Självständighetsplatsen skapar en ovanlig värme – om det nu skulle behövas i den sommarheta kvällningen. Och boulevarden Chresjtjatik, för att använda den ryska beteckningen, kryllar av människor.

Den närmaste restaurangen tvekar och hänvisar till en bakgata: jag rusar dit, men där ligger bara ett kafé. Restaurangens hovmästarinna, som kommer springande efter mig, tvingas erkänna det. Därför tar man i alla fall emot oss på restaurangen, när vi säger oss vara villiga att beställa nästan samma rätt till alla, kött eller fisk. Vi tränger ihop oss vid småborden i ett av rummen. Under den långa – alltför långa tycker säkert några – väntan presenterar vi oss för varandra och berättar varför vi har valt gammalsvenskby som vårt resmål. Efter en stund bestämmer att vi att var och en av oss skall skriva några sidor om sin relation till Gammalsvenskby. Det skulle av berättelserna att döma kunna bli en högintressant läsning.

Efter avslutad middag tillbringar deltagarna den fortsatta kvällen på gatan eller uppsöker hotellets hårda sängar. För den som somnat in kommer det magnifika fyrverkeriet som avlossas från terrassen som en total överraskning och under några sekunder går tankarna automateldens vägar. Men det hörs inte ett enda förfärat rop men väl ljuder hänförelsens stilla

susning. Det skulle ha förhöjt stämningen att få beskåda underverket tycker den som inte får se någonting, trots att han lutar sig så långt ut genom fönstret som höjden tillåter. Det är bara att återvända till sängen och hoppas att något annat spännande skall bli verklighet i drömmen, innan en kamrat snar till snarkning återvänder.

Lördagen den 8 juli

Morgonen bjuder på frukost à la Sovjetunionen, där allt i matsalen sker under närmast militäriska former, avlämning, platsangivelse, ransonutdelning och vad det nu kan vara. Det är märkligt att detta sällsamma tillvägagångssätt har lyckats leva kvar ännu ett år. Men hela byggnaden andas en förgången epok. Vissa rum lär vara helt moderniserade men dem ser vi inte röken av. Den enda nymodigheten tycks vara bankomaten på nedre botten alldeles bredvid växlingskontoret, där personalen verkligen är på växlande humör, mest irriterad över att någon nämns fråga efter ukrainsk valuta. Men utan detta hotell vore vi självklart en upplevelse fattigare.

Litet lättsammare är bagageinlämningen på tredje våningen, då vi befrias från våra väskor, som lämnas i tryggt förvar tills dess att vi fram emot kvällen välbehållna kan återförenas med dem. Men det gäller att betala den yttersta skärven för varje enskilt kolli.

Taxibilarna som vi beställde i går dyker naturligtvis inte upp, men det är lätt att beställa nya. Det står alltid någon behjälplig taxichaufför på vakt utanför. Så i rödaste rappet kommer vi iväg till Grottklostret (Petjerskaja Lavra). Den taxi jag färdas i är en Mercedes och den skall självklart köra förbi så många andra bilar som möjligt. Visst måste chauffören vara förvånad över sin bils framfusighet!

I lavran beställer vi en engelsktalande guide och till vår lycka blir det en gammal bekant, Tatjana, som talar acceptabel engelska, även om den inte alltid är helt lätt att uppfatta. Hon tar oss med på en intressant rundvandring, som till slut kanske blir litet för detaljrik. De flesta är väl reglementsensligt utrustade för ett besök i kyrkorna, så de slipper tillsägelse. Lavran är idag både ett statligt museum och ett levande rysk-ortodoxt kloster.

Innan vi skall gå ner till katakomberna lämnar Tatjana oss åt vårt öde. Vi kommer i alla fall fram till ingången, även om några först ställer sig i fel kö, och går med vaxljus i händerna genom de trånga, varma och kistfyllda gångarna, som också innehåller många kapell, där människor ber om de saligas förböner. Också Nestor, han som skrev den berömda krönikan, Nestorova letopis, som är en viktig källa för Rysslands tidiga historia, vilar här. När vi sedan återvänder uppför backen är flera trötta och gruppen får en avsevärd längd.

Vi vandrar den korta vägen till restaurangen Tsarskoje Selo, som ligger nästan vid foten av den gräsliga 108 meter höga statyn Rodina Mat från sovjettiden. I så måtto passar det att restaurangens yttre del är ägnad sovjetnostalgin med porträtt av flera kända ledare, däribland Ukrainas bödel, Nikita Chrusjtjev. Här serveras utsökt mat och inte minst berömvärd är det georgiska brödet som bakas på plats. Det smakar som manna. I vasstäckt skugga kan vi koppla av och konversera varandra medan rätterna serveras och avnjuts.

Vi ringer efter taxi och ett antal bilar, jag kommer inte ihåg hur många, kör oss till Sofiakatedralen. Men de parkerar på olika ställen och två chaufförer är uppröra över att de inte får några pengar, trots att Tage gett en annan chaufför betalt för alla bilarna. Argumentationen är så påstridig att Tage finner det för gott att efterkomma deras begäran. Vi köper ett antal polletter som vi lika fort blir av med vid ingången för att sedan kunna köpa ytterligare en entrébiljett. Så får var och en vandra genom katedralen, som är ett statligt museum, och beskåda de vackra mosaikerna eller söka sig till Ingegerd (Olof Skötkonungs dotter), där hon ligger bredvid sin make, Jaroslav den vise. De flesta tycks nu vara så mätta på det museala att de snabbt lämnar katedralen bakom sig.

Så bjuder Kiiv på några timmars fritid, för strövtåg längst Chresjtjatik som lördagen till ära är avstängd för biltrafik, för ett glas öl på någon av de många gatuserveringarna, eller en shoppingrunda.

Tage Brolin provar det utmärkta ukrainska ölet

Några väljer att svalka sig i det rinnande vattnet på självständighetsplatsen. När jag försöker rikta vattnet och ge en av mina medresenärer en rejäl dusch slutar det med att jag själv blir sjöblöt. Det gör inte så mycket för jag hinner inte blinka innan byxorna är torra i det varma solskenet.

Fram susar ett antal ungdomar längs boulevarden med orangea vimplar i skyn. Någon främling kan ta dem för demonstranter för frihet. I själva verket gör de reklam för en mobiltelefonfirma. Det kan tyckas helt odramatiskt men med tanke på den strid som pågår i parlamentet är tanken på demonstration inte så avlägsen.

Middagen tänker vi äta klockan 17 30 vilket visar sig ödesdigert. Jag har gjort ett tappert försök att förbeställa maten på ett antal ställen men skändligen misslyckats. Platsbristen en lördagskväll gör att vi hamnar på samma restaurang som kvällen innan, bara med det undantaget att vi nu får sitta ute. Farhågorna besannas. Det tar alltför lång tid att få maten klar, även om det rör sig om ett par standardrätter, i princip fisk eller kött. De flesta hinner väl som hastigast få i sig sin mat, innan det är dags att rusa till hotellet, men några blir tyvärr utan eller går, om man så vil, i förtid. I alla fall lyckas vi i hygglig, om inte i alltför god, tid embarkera taxibilarna, som får order att köra till Södra stationen. När vi kommer fram, saknas en av bilarna. Via mobiltelefon får vi alltför sent reda på att den bilen mot alla order har kört till stationens andra ingång. Med andan i halsen, svetten i pannan och bagaget på släp lyckas vi alla komma till rätt vagn och så småningom till rätt kupé. Hur det lyckas är för mig fortfarande en gåta. Jag tror ända in i det sista att någon hade blivit kvar på stationen. Restaurangbesöket har så när blivit en pyrrhuseger.

Så genomlider vi den ukrainska tågnatten som knappast låter sig beskrivas, Också erfarna snarkare måste konstatera att det knappast går att få en blund i ögonen. Andra sover från och till, sannolikt mest från.

Söndagen den 9 juli

Jag drömmer just att jag håller på att köra av vägen, när Tage väcker mig. Det är bara en kvart kvar innan vi anländer till Cherson exakt klockan 06 00. Till min förvåning finns det på morgonen vatten på toaletten, så att man hjälpligen kan tvätta sig. Det regnar dessutom.

Utanför stationen väntar en buss som sett sina bättre dagar. Den är i alla fall bemannad med två personer, precis som loken förr i världen, kanske en chaufför och hans arbetsledare. Bussen tar oss i alla fall genom ett regnigt landskap mot byn. De flesta är nu rejält trötta och slumrar då och då in. Så småningom når vi Berislav, där gatorna tycks värre än vanligt. Bussen kör fel bara en gång, vilket gör att vi når Schlangendorf nästan prick klockan åtta och kan lämna av den första lilla gruppen hos Maria Malmas.

Undan för undan distribuerar vi deltagarna. Utanför Anna Annas hus ser vi Kolja, Lily Hansas systerson, slå ut med armarna. Han verkar mycket upprörd och så upptäcker vi att Lily, som står utanför sin grind, är minst lika uppjagad. Förklaringen är enkel: Hon kommer inte att få några gäster, Därför måste hon nog kompenseras på annat sätt om friden hjälpligt skall kunna bevaras.

För första gången i historien tar sig en buss uppför Naberezjna till nummer 47, där Lilija Malmas bor. Allt sker utan missöde. Men när chauffören något vårdslöst försöker vända, skadar han bussen och under kraftiga eder återvänder han med sitt fordon längs denna sagolika gata som mer än någon annan i byn borde K-märkas, om detta vore ett allmänt tillvägagångssätt i Ukraina.

Eftersom vi är trötta efter nattens strapatser, avstår vi den här morgonen från gudstjänsten i den tyska kyrkan klockan tio, även om församlingen för närvarande saknar präst. Edvard Loeffler och hans hustru är i Tyskland. De skall få eller har just fått sitt andra barn.

Klockan två är det emellertid högmässa i den svenska kyrkan. Carita läser dagens gammaltestamentliga text från 2 Sam 12:1-7 och evangeliet handlar om bjälken och flisan. I predikan påminner jag de närvarande om vår tendens att se felen i första hand hos andra och glömma dem hos oss själva. Det är naturligtvis inte bara något som byborna skall tänka på. Oleksandr Kvitka hjälper till vid distributionen och 66 personer deltar i nattvarden

Efteråt presenterar vi de närvarande byborna och var och en får berätta något från sitt liv. Nina Klimenko deklamerar en av sina dikter och Anna Martis från Berislav berättar om sig själv på svenska.

Efter gudstjänsten går några av oss till Milita Prasolova, som serverar tomater och gurka, ost och bröd, korb och vodka. Milita berättar att hon den fjärde eller femte oktober förra året blev biten av en giftspindel, när hon höll på med sina trädgårdsland. Armen svullnade upp och hon var tvungen att få många sprutor för att motverka giftet.

Gustav Annas

Sedan går vi som vanligt in till Gustav. Han har just tagit en liten siesta men han ser ändå ovanligt pigg ut, nyklippt och nyrakad som han är. Gustav är nu med sina 77 år den äldste svensktalande mannen i byn. Ja, han är en av de få män som överhuvudtaget talar svenska. Den andre som någotsånär behärskar språket är Viktor Buskas men han är betydligt yngre. Det här året har det regnat så litet att kvastgräset inte tar tagit sig. Därför står Gustav utan kvastar inför turistsäsongen. Det blir ett ekonomiskt avbräck. Inte heller Gustav markinnehav på steppen, sju hektar, ger någon vidare avkastning. Som arrende får han endast 10 liter olja, drygt 30 grivna.

På kvällen försöker Tage och jag besöka Lily Hansas men hon öppnar inte och Aleksander Zabluda, läkaren, verkar inte vara hemma, så vi går till Anna Annas. Där blir vi kvar ganska länge och hinner se en bit av VM-finalen i fotboll med den franska 1-0 straffen.

Resten av matchen med de avgörande straffarna ser vi hemma hos Malmas men just när det är som mest spännande somnar Tage och Roman, Lilijas man, i en ganska obekvämlig ställning på soffan.

Måndagen den 10 juli

Idag har regnet upphört, även om det är molnigt och blåser litet grand. På förmiddagen gör vi en rundvandring i byn. Vi börjar vid kyrkan med minneskorset över svenskbyborna och minnesstenen över några av dem som bortfördes under de värsta stalinåren 1937-38. Gustav Annas är vår ciceron. Han berättar bland annat om de två bybor som hängdes i ett träd av tyskarna efter invasionen alldeles utanför det hus som idag innehåller en secondhandshop och en blivande restaurang, som just nu håller på att iordningställas och ägs av den nye borgmästaren.

Vi passerar det hus, där Viktor Norbergs hustru bor. Påpassligt dyker Viktor själv upp och låter sig villigt fotograferas med henne vid sin sida. Hon ser inte lika glad ut som han. Sedan tittar vi på den gamla skolan, där Gustav en gång gick. Nu är huset privatbostad med det är fortfarande samma trappa och samma dörr som när Gustav var grabb.

Därefter passerar vi postkontoret, puben och den gamla affären, apoteket och den nya affären på väg mot gravgården. Där går vi omkring bland gravarna och håller också en liten andakt och sjunger "Härlig är jorden".

På tillbakavägen tittar vi på ruinerna av det gamla kolchoskontoret, där byborna har brutit loss sina andelar. Intill ligger kulturhuset med Leninstatyn, där det utspinner sig ett intressant samtal om vikten av att bevara historiska minnesmärken, även om det ibland kan förefalla tveksamt att låta grymma diktatorer se ner på en. Någon säger att den här Leninstatyn står kvar därför att skulptören fortfarande bor kvar i byn.

Vi tittar också på segermonumentet från det stora fosterländska kriget. Området håller på att förfalla och rosorna blommar inte med samma röda prakt som under sovjetväldet. En av svenskbyborna har en minnessten här, kanske därför han inte samarbetade med tyskarna under kriget utan i stället var lojal med sovjetmakten.

Vi kommer så fram till vårdcentralen och åldringsinternatet, där föreståndaren Natasja Zabluda tar emot och visar runt. För närvarande är internatet full och det står människor i kö för att komma in. Ibland händer det att det blir en ledig plats, därför att någon får flytta hem till en anhörig. Annars är det mest människor som ingen annanstans har att ta vägen som bor här.

Än en gång samtalar jag med Lidija Utas om en eventuell vigsel eller rättare sagt välsignelse i kyrkan och hon är verkligen med på noterna. Även om vi lyckas bestämma en tid kommer vårt lilla projekt att haverera, eftersom hennes man inte riktigt är inne på vår linje. Liksom någon gång tidigare kommer han att dra sig ur.

På eftermiddagen samlas gruppen tillsammans med bybor på barndaghemmet. Föreståndaren Natasja gör allt vad som står i hennes makt för att Tage skall ännu en gång skall satsa pengar på hemmet. Hon behöver en ny ytterdörr och sedan skall trädgården rustas upp. Värmesystem och vattenledningar har kommunen reparerat, så det behöver hon inte skaffa pengar till. Damkören förstärkt med Gustav Annas och Viktor Buskas sjunger och vi bjuds på kaffe med tilltugg. Vi har också gjort ett tappert försök att få hit Anna Portje från Schlangendorf men hon har varit fullständigt orubblig. Byn computer förblir helst i splendid isolation.

För övrig finns det nog en hel del tid för deltagarna att umgås med sina värdar. Vad jag förstår samtalar Marianne och Carita med Elsa Kozenko och spelar in hennes gammalsvenska. Elsa älskar att prata eller som hon själv uttrycker det: "Ryggin värker, beinin värker, men tongon värker int!"

På kvällen avlägger Tage och jag den obligatoriska visiten hos Oleksandr Kvitka som ännu en gång bjuder på lika himmelska som efterlängtade pelmeni. Oleksandr har denna gång även inbjudit den nye borgmästaren med fru. Borgmästaren närmast lovar att den nya vägen från byn skall bli klar inom ett halvår. Han har också omfattande planer på att se till att vattenförsörjningen fungerar, bland annat med nya vattentorn. Det sista är viktigt att han klarar av, eftersom han gick till val på löftet om vatten till alla. Han besegrade sin motståndare med över 300 röster. Men fortfarande saknar byn vatten mitt på dagen.

Nästa år skall det 1 maj bli ett 225-årsjubileum i byn. Det är precis då jag har lovat ett antal svenskbybor från Alberta i Kanada ett besök i byn. Lägligare kunde jubileet inte vara. Vi talar en del om vilka man skulle kunna inbjuda från Sverige.

Tisdagen den 11 juli

På förmiddagen tar oss bussen via den för sina gator ökända staden Berislav till Nova Kachovka med det stora vattenkraftverket och sedan till Kachovka och Chumaks kontorsbyggnad. Jag erbjuder Viktor Norberg att följa med men han väljer i stället att delta i det arbetslag som förbereder morgondagens fest.

I Berislav kommer chauffören i delo med en bilförare som hävdar att bussen kört sönder hans backspegel. Vi passagerare tycker nog att det är bilförarens eget fel som försökt köra om bussen på ett omöjligt ställe och jag försöker ge chauffören allt mitt stöd. Efter att ha fått uppgift på vilket företag som äger bussen, ger sig bilföraren i väg. Han hoppas säkert på att få en ny backspegel betald.

Väl framme i Kachovka tas vi emot av Sven Bjerlestam som till beledsagande powerpointbilder berättar om ketchupföretagets utveckling alltifrån den dag då Carl Sturén och Johan Bodén för första gången kom till Kachovka i sitt sökande efter lämpliga lokaler att starta ett företag i.

Sedan väntar några hektiska minuter på marknaden och ett besök i en butik, där de flesta nog väljer att handla andra varor än Chumaks ketchup.

Så är det dags för en överdådig lunch i Sven Bjerlestams trädgård, där också de kan äta sig mätta som kanske inte har fått den mat de skulle ha behövt i byn. Snavsvisorna anförda av finlandssvenskarna flödar. Några skulle gärna stanna kvar i den prunkande trädgården och det krävs en viss fasthet för att få alla att så småningom bryta upp.

Efter lunch kör vi längs bevattningskanalerna mot Askania Nova, det unika steppreservatet som är av världsklass. Där får vi åka med två bilar, den ena öppen och den andra täckt, vilken givetvis skapar en viss orättvisa men sådan är ju världen full av resonerar de som sitter i friska luften och kan se horisonten runt.

Varje år kommer ungefär 200 000 besökare till Askania Nova och ju fler människor som upptäcker Ukraina desto fler lär det bli.

En av de stora attraktionerna är en flock bisonoxar som nyfiket närmar sig, när vi kliver ut. Efter en stund defilerar hjorden förbi i allt sitt majestät. Men det vankas andra djur och exkursionen avslutas med en vandring som inte minst bjuder på en rad fåglar av alla de slag.

Vi kommer lagom hem vid åttatiden och det är dags för Tage och mig att bege oss till Aleksander och Natasja Zablude, där vi som vanligt blir väl undfågnade. Jag hade tänkt avstå men min plikt känsla tvingar mig att göra Tage sällskap. Denna gång finns det inga alternativ. Zablude är intresserad av bidrag till den renovering av tandläkarmottagningen som pågår. Han lyckas klämma Tage på några dollar.

Onsdagen den 12 juli

På förmiddagen skall vi samlas i skolan men eftersom rektorn är den ende som har nyckel till byggnaden och inte kommer tillbaka från Berislav på avtalad tid, blir det en timmas väntan. Sedan berättar svenskläraren Larisa, gymnastikläraren Mikola och rektorn själv om undervisningen i skolan.

Den nuvarande skolan är byggd 1983 och omfattar klasserna 1-11. För närvarande går cirka 300 barn i denna skola. Vi går runt i skolan och tittar på lektionssalen, där det bedrivs svenskundervisning, på gymnastiksalen och Mikola förevisar sitt rum med alla de idrottspriser som skolan vunnit.

Klockan två gör Tage och jag ett artighetsbesök hos borgmästaren i kommunalhuset. Det märks att förändringarnas vindar är på väg. Borgmästaren har på sitt kontor installerat ett enkelt luftkonditioneringsaggregat som måste göra det betydligt lättare att arbeta. Och arbete behövs verkligen för att få byn på fötter. När vi går därifrån har Tage lovat att satsa tre tusen dollar på vattenanläggningen i byn. Nog måste man säga att borgmästaren är en skicklig förhandlare, även om jag hjälper honom på traven. Han öppnar sitt barskåp och ser till att åtminstone Tage får olja på såren.

Vy vid floden Dnepr

På kvällen samlas vi klockan 18 00 till den traditionella festen vid Dneprs strand strax utanför vårt hus. Även om vädrets makter har förhållit sig litet hotfulla och avlåtit en och

annan droppe, klarar vi oss hela kvällen utan att till det yttre bli blöta. När bjudna och objudna gäster strömmat till, är vi något över nittio personer. Bland gästerna finns förutom byns svenskar, borgmästaren med hustru, representanter för Berislavs kommun, chefsläkaren i Berislav, prästen Oleksandr Kvitka med familj, läkarparet Natasja och Aleksander Zabluda för att bara nämna några.

Under kvällen serveras det mesta i fråga om mat och dryck. De sedvanliga talen hålls, det tredje som alltid till kvinnan. Denna gång har lotten fallit på Johanna Söderholm som med Toomas som tolk försöker få sina ukrainska medsystrar att vara stolta över sitt överlägsna genus. Den svenska kören sjunger och avslutar som sig bör med "Du gamla, du fria". Nina Klimenko läser en av sina dikter på sitt eget, uttrycksfulla sätt. Några frilansjournalister från Sverige söker förgäves efter en svenskbybo med anknytning till Värmland. Det tycks vara förutsättningen för att Värmlands folkblad skall publicera deras alster.

En av gästerna som druckit alldeles för mycket och som dessutom bjudit in sig själv måste vi visa ut ett tag, eftersom han betar sig störande. När jag låter honom återvände går han till handgriplig attack mot Toomas, vilket renderar honom ytterligare en utvisning. Viktor Norberg är behjälplig med viss handräckning i ärendet. Så vitt jag förstår tar han det sedan litet lugnare.

Vår tillresta dragospelare från Kachovka, som med bravur leder allsången, får plötsligt konkurrens av en något överförfriskad kollega från byn, den tidigare direktören för Kulturhuset. Även om denne i normala fall säkert kan hantera ett dragspel, går det nu inte särskilt bra, även om han får låna sin konkurrents instrument. Till hans försvar skall sägas att han tillsammans med några kvinnor från byn för några år sedan vann en folkmusiktävling någonstans i södra Ukraina. Under torrare betingelser skulle nog takterna ha suttit i.

Lars visar framfötterna på det romantiska fältet men får en vänlig uppsträckning av några av de ukrainska gästerna, när han tar ett alltför långt kliv. Även om allt sker i oskuldens tecken, kan dessa i stundens hetta råka ut för en feltolkning.

Längre fram på kvällen vidtar dans på vårt stabilt gjutna källartak, som även håller för en jenka. Men redan i början av festen kommer Maria Norberg loss. Rytmen ligger henen varmt om hjärtat, och det spritter i henne så fort dragospelaren tangerar knapparna.

Undan för undan troppar förhoppningsvis nöjda deltagare av. Några skjutsas i bil hem av Sasja Malmas. Men några får för första gången i livet åka hem på överlastad flakmotorcykel, ett äventyr som av allt att döma slutar väl. De som håller ut längst är serveringspersonalen och inte minst Viktor Norberg som verkligen vuxit med sin uppgift som något av allt i allo, inte minst väktare.

Detta måste att varit århundradets fest tycker någon medan de flesta ukrainare knappast höjer på ögonbrynen. Det är som det skall vara.

Torsdagen den 13 juli

På förmiddagen hämtar vi upp alla resenärer med samma buss som vi hade till Askania Nova och åker sedan vida Berislav och Kachovka mot den autonoma republiken Krim som Chrusjtjev 1954 skänkte till Ukraina, något som man i Ryssland nog många gånger sedan dess har ångrat.

Viktor Norberg åker med från byn till Schlangendo. Men när han får sitta bredvid Elna, fattar han på stubben, utan någon som helst tvekan, beslutet att åka med ända till Berislav. Inte på länge har Viktor uppträtt så resolut. Men så upphör han aldrig att förvåna.

I Krasnoperekops äter vi lunch på en enkel bar, där emellertid servering sker omedelbart och uppehållet därför blir föredömligt kort. Vi ockuperar hela stället vilket gör att hungriga

långtradarchaufförer får vända i dörröppningen men det tar vi naturligtvis inte någon hänsyn till.

Under 1200- och 1300-talen slog sig mongolerna ner på Krim. När en av khanerna belägrade staden Kafa 1347 utbröt pesten. För att bryta det italienska motståndet, kastade mongolerna in smittade lik i staden, vilket gjorde att genueserna för att rädda livhanken gav sig i väg till Italien, dit de tog med sig pesten. Detta gjorde att digerdöden skördade 75 miljoner människor i Europa.

Från 1434, när kampen för ett oberoende khanat på Krim inleddes, ända till slutet av 1700-talet behärskade Krim-khanatet halvön, även om det från 1400-talets senare hälft skedde i form av turkisk överhöghet och khanernas vasallstatus i förhållande till det osmanska väldet.

I det rysk-turkiska kriget 1768-1774 besegrade emellertid Ryssland de turkiska trupperna och Krim blev oavhängigt. Den ryska kejsarinnan Katarina den stora förklarade den 6 februari 1783 Krim-khanatet upplöst och Krim anslutet till Ryssland.

Krim är begripligt nog en i hög grad ryssvänlig del av Ukraina. Den övervägande delen av befolkningen är rysktalande, 77 %, medan krimtatariska talas av 11,4 % och ukrainska av 10,1 %. I presidentvalet 2004 röstade 82 % av befolkningen på Viktor Janukovitj. På Krim protesterade man i maj och juni mot Ukrainas planer på att gå med i NATO och den ringa amerikanska militära närvaron. Så nog lever Ryssland kvar i halvöns hjärta.

Väl framme i Simferopol, Krims huvudstad, når vi hotellet efter att busschauffören bara frågat vägen en enda gång. Som sig bör heter hotellet ”Tavria” alltså det gamla, klassiska namnet på Krim. Efter en del mindre problem med rumsfördelningen kan vi vila ut en stund, innan det är dags för middag på en av hotellets restauranger. Några av deltagarna väljer i stället att göra Simferopol osäkert.

Efter middagen gör vi en liten kortare stadsvandring med besök i en affär som säljer såväl rysk champagne som vanligt godis och återvänder sedan till hotellet.

Fredagen den 14 juli

Efter frukost på hotellet går färden söderut mot Bachtjisaraj, den gamla tatarstaden. Vi söker oss genast till kanens palats som idag är ett statligt museum. En ung kvinna som utbildar sig till tolk och talar en närmast perfekt engelska visar oss runt.

I januari 1787 begav sig Katarina II på en resa till de nyerövrade områdena. Hon åtföljdes bland annat av den österrikiske kejsare Josef I, som färdades inkognito under namnet greve Fankelstein. Följet kom också till Bachtjisaraj. I sin bok om Potemkin skriver Simon Sebag Montefiore: ”Katarina inkvarterades i khanens eget gemak, som omfattade Girajs ”magnifika och excentriska audienskammare” – stor och rikligt prydd med ornament som vittnade om den trotsiga släkten Girajs utmaning mot alla österländska dynastier: ”De avundsamma och småaktiga kommer att tvingas erkänna att det varken i Esfahan, Damaskus eller Konstantinopel finns dess like.” Habsburgaren fick bo i khanens brors gemak. Potemkin bodde passande nog i haremets, tillsammans med Ligne som var helt fascinerad av magin på denna plats. Också Katarina var helt betagen. De ljuva söta dofterna från trädgården – apelsinträd, rosor, jasminer, granatäpplen – trängde in i varje lägenhet, som alla var försedda med divaner som löpte längs väggarna och hade en fontän i mitten. När Katarina åt middag tog hon emot traktens muftier, som hon behandlade med djup respekt. Imamerna som utanför henens fönster kallade de trogna till bön fem gånger om dagen inspirerade henen till att skriva en usel, rimmad dikt till Potemkin: ”Är inte detta en plats för paradiset? Min hyllning till dig, min vän.””

Det är inte utan att man än i dag känner den exotiska stämningen lika strakt som på Katarinas tid, när man hänförd vandrar genom palatset olika salar och gemak.

Litterärt berömd har Tårarnas fontän blivit genom att Aleksander Pusjkin har ägnad den en dikt "Бахчисарайский фонтан" (Fontänen i Bachtjisaraj). Under sovjettiden ville man ge Bachtjisaraj namnet Pusjkingrad men det blev inte så, bland annat därför att just Pusjkin hade skrivit sin dikt och i titeln nämnt stadens riktiga namn. Några i gruppen låter sig fotografiskt förevigas vid den sägenomspunna fontänen.

Under tiden gruppens medlemmar går omkring bland stånden och inhandlar en eller annan souvenir hejdar jag en privat bil och åker tillsammans med Tage till en bankomat, där vi kan ta ut pengar och förstärka vår reskassa. Denna svarttaxi tar oss den beställda sträckan fram och tillbaka för det facila priset av femton grivna.

På vägen mot Jalta lyckas vår chaufför köra fel i sin alldeles välmotiverade strävan att förkorta vägen men genvägar äro som bekant alltid senvägar. Lite ilska utlöser denna felmanöver bland bussens annars så diplomatiska resenärer. Men det hindrar inte vägkanten att vimla av intressanta växter, däribland en del orkidéer.

Hur som helst återbördas vi så småningom till huvudvägen mot Jalta och med Svarta havet inom synhåll kan vi njuta av den medelhavsliknande terrängen. Svarta havet hette under antiken *Pontus Euxinus* (det gästvänliga havet). Havet blev "svart", därför att tatarer och turkar tyckte illa om dess dimmor och stormar.

Innan vi når fram till våra drömmars mål *Livadija* får var och en äta en snabblunch på några av de matställen som kantar vägen till slottet. Väl framme upptäcker vi till vår fasa att slottet är beslagttaget för en konferens, en ny Jaltakonferens, just när vi kommer på besök. Vi får således hålla oss utanför och det enda vi kommer in i är kappellet. Så småningom hamnar de flesta av oss på det angränsade kaféet.

Ett palats byggdes 1854 av en polsk magnat tillhörande den kända släkten Potocki. Redan 1861 inköptes palatset för tsarfamiljens räkning. Det var för övrigt samma år som livegenskapen upphörde i Ryssland. När sedan Nikolaus II hade blivit tsar beslöt man bygga ett ny palats som stod färdigt 1911. Under Jaltakonferensen i februari 1945 inhystes den amerikanska delegationen i palatset. President Roosevelt blev så förtjust i *Livadija* att han på skämt undrade om han inte fick köpa det. Här förändrades alltså Europas karta på ett sätt som kom att bestämma ödet för många stater för en lång tid framöver, inte minst för Estland.

Jag gör några tappra försök att fråga vad det är för en konferens som alla är på väg till. En man med tv-kamera slår ut med händerna och säger: "Ja, vad är det för en konferens!" Lika litet meddelsam är en av vakterna som kanske ärligt uttrycker hur oinformerad han är.

Vi lämnar alltså *Livadija* med oförrättat ärende. I stället kör vi in mot Jaltas centrum och lämnar bussen i närheten av en restaurang, där vi passar på att beställa middag till klockan 18 00. Därefter lämnas var och en till sig för strövtåg längs Nabereznja (Strandvägen), en linbanefärd en bit upp mot de omgivande bergen eller något annat som lockar mera. Det finns alla möjligheter på plajan. Man kan få en fågel på axeln och några apor på armen och låta sig fotograferas med dessa exotiska bihang. Man kan likaledes bli utklädd till tsar och plåtas i en gången tids utstyrsel. Tre av oss väljer bergen och jag hamnar i korgen tillsammans med en ukrainare, som ser ut över staden och pekar än på det ena än på det andra nyuppförda objektet och verkar oja sig över att det ligger mycket pengar begravda i byggnaderna. Kanske är han också en smula stolt.

Klockan 18 00 börjar middagen, som också denna gång har två alternativa rätter, stekt fisk och stekt kött. Men snapsvisor ledda av finlandssvenska försångare och en trevlig samvaro överskyler säkert en myckenhet av ofullkomligheter på det kulinariska området. Det går också att få stopp på den sångare som från en scen på undre våningen hotar att spolia vår med möda uppbyggda stämning. Det gör inte så mycket att serveringspersonalen fumlar med en och annan flaska och hovmästarinnan oberörd sitter och samtalar med en av sina väninnor.

Det blir mörkerkörning hem till Simferopol. Vid en fast poliskontroll, en reminiscens från sovjettiden, blir bussen hejdad och chauffören få gå in i byggnaden tillsammans med en

poliskonstapel. Vi ser hur han argumenterar för sin sak. Och det fantiseras en hel del i bussen om vad som kan ha hänt. Någon gissar på en felaktig omkörning av en trådbuss. Hela sträckan mellan Jalta och Simferopol trafikeras av sådana bussar. Men när chauffören kommer tillbaka, säger han sig inte ha begått någon lagöverträdelse eller betalat några böter.

Lördagen den 15 juli

Efter frukost kör vi till flygplatsen, där vi stannar utanför inrikesterminalen, så att vi för hand får släpa väskorna till utrikeshallen. Där får jag tack vare mitt Eurobonuskort sitta i Business Lounge och bli serverad några ostsmörgåsar. Det skulle också ha vederfarits Toomas och Lars men de råkar passera statsgränsen innan de upptäcker sitt misstag och får vackert stanna i den vänthall de kommit till. När jag så småningom anländer dit efter mitt uppehåll i de högre sfärerna, kommer Monica rusande och berättar han hon fått en kniv beslagtagen. Tullaren visar i sin "lagbok" att hon begått ett lagbrott och måste till polisen. Jag säger till honom att han kan ta kniven och att hon oundgängligen måste med planet. Till slut går han med på att hon betalar böterna direkt, 117 grivna. Sedan kan hon tydligen gå, men det säger han inte klart och tydligt utan antyder i stället att vi skall följa honom. Det gör vi också en stund men sedan avviker vi och han gör inte något för att hindra oss. Vi har antagligen missuppfattat hans nonchalanta uppträdande. Det är en ganska lustig incident. Kanske tjänar tullaren några grivna på tilltaget.

Alla kommer med planet och vi flyger direkt mot Tallinn, där några tar avsked och lämnar sällskapet medan andra tar den väntande bussen till färjeterminalen och går ombord på m/s Romantica för vidare befordran till Värtahamnen i Stockholm.

Söndagen den 16 juli

På bussen till Centralen äger så resans sista missöde rum. Tage glömmer sin väska med pengar och papper, när han stiger av på Vasagatan. Genom att snabbt ringa till SL får han emellertid efter någon timma tillbaka sin förlorade väska och allt är frid och fröjd. Ännu en resa till Gammalsvenskby är i hamn. Tacksamhetens tanke går till Monica som gjorde det möjligt för Tage och mig att få förmånen att ha hand om en så mångsidig, festglad och allmänt trevlig grupp. Vi har under avspända former kunnat samtala om lokomotiv och trådbussar, om såväl säkerhetspolitiska som om språkvetenskapliga problem för att bara nämna några av de ämnen som företrätts av verkliga experter. Sällan har jag haft så roligt.